

ליקוטי ופסקי הלכות

"חוקי חיים"

ותלמוד
"חוקי חיים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

דיני שמייטה [ו]

היתר

מכירה

בקשה:

נא לשלוח לכמה שיותר
אנשים כדי שיגיע הלכות
אלו לבתי בני ישראל,
לתועלת הציבור, וכך יש
לכם יד בהפצת תורה
ובהלכות נחוצות

לקבל הגליון כל שבוע במייל:

Paskenshtibel@gmail.comאפשר להוריד
גליונות קודמים[Archives - ארכיון](#)

ככה תורמים היום.

[לתרומות](#)

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמוד
"תוקף היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שבונת מנחת יצחק פניה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

244

דין פירות 'היתר מכירה' [שמיטה ו'] | פ' חיי שרה תשפ"ב

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

ז. למעשה. יש שחששו לדעת היחיד עכ"פ לחומרא, ולכן כשמפרישים תו"מ מיין שנעשה ע"י ישראל מענבים שגדלו בקרקע של גוי, אינם מברכים על ההפרשה לחוש עכ"פ לחומרא לדעת ספר התרומה (ברכי יוסף י"ד סי' של"א סק"ג, הגרי"א), אבל הרבה נוהגים גם לברך על ההפרשה ולא חוששים לדעת היחיד אפילו לחומרא כי הוכרע לדינא שלא כדעתנו, כ"ש שלא סומכים עליו לקולא להיתר עבודת הקרקע בשמיטה (חז"א סי' כ"א ד"ה ובפאת, דרך אמונה פ"א תרומות ציון ההלכה ס"ק קפ"ו).

איסור "לא תחנם" במכירת קרקע לגוי

ח. יש איסור לישראל למכור קרקע בא"י לגוי, והאיסור הוא משום "לא תחנם" שלא תתן להם מקום חניה (ש"ע י"ד סי' קנ"א ס"ז), ולכן בעצם ביצוע המכירה יש איסור, ואף שרק המוכר עצמו עובר על האיסור ולא כל אלו שהמכירה בוצע עבורם, מ"מ קי"ל דאין שליח לדבר עבירה ואז המכירה בטילה (תוס' ב"מ דף י' ע"ב ד"ה דאומר, נודב"י קמ"א אבהע"ז סי' ע"ה, חז"א סי' כ"ד סק"ד), אלא שיש כמה עצות שהציעו שלא יהיה בו איסור גמור מצד זה על עצם מעשה המכירה.

ט. מכירה לזמן. כדי להתחמק מאיסור "לא תחנם", יש שדנו לומר שאם המכירה הוא לזמן מסוים ולא לצמיתות, אינם עוברים על "לא תחנם", שהרי הוא כשכירות שאינו אלא מדרבנן ובמקום הפסד מרובה הקילו עם עוד צירופים, ומ"מ באותו זמן נקטו שמכירה לזמן מועיל כקנין גמור כדי להפקיע הקדושה עכ"פ לדעת ספר התרומה הנ"ל.

י. וגם זה הוא רק ע"פ כמה שיטות הס"ל שקנין לזמן הוא קנין (ר' אביגדור כהן צדק הובא בשו"ת הרא"ש כלל ל"ה סי"ב, קצוה"ח סי' רמ"א סק"ד), אבל הרבה פוסקים חולקים על זה וס"ל שקנין לזמן לא הוא קנין (רא"ש סוכה פ"ג סי' ל', ריטב"א קידושין דף ו' ע"ב, נתיב"מ שם סק"ה, חז"א אבהע"ז סי' ע"ד סק"ד, שו"ת דברי יואל סי' צ"ה אות ג').

יא. לישמעאלי. יש שדנו לומר שאיסור "לא תחנם" אינו אלא לגוי שהוא עובד עבודה זרה, אבל ישמעאלים שאינם עובדי ע"ז, אין איסור "לא תחנם" במכירת שדה להם (ע"פ מזבח אדמה י"ב).

יב. אבל למעשה נקטו כל הפוסקים שאין נפ"מ בזה והאיסור הוא למכור לכל גוי אפילו שאינו עובד ע"ז, ואפילו ישמעאלי (רמב"ם פ"ד איסור"ב ה"ז וח', סמ"ע י"ד סי' קנ"א סק"ח, חז"א סי' כ"ד סק"ב).

יג. מכירת העצים והשכבה העליונה. כדי למנוע איסור מכירת קרקע לנכרי משום "לא תחנם", יש שנתנו עצה למכור רק השכבה העליונה של קרקע ולא כל הקרקע, וגם למכור העצים ע"מ לקצוץ.

יד. אבל גם זה שללו הרבה פוסקים בטענה שבכה"ג אין הפקעת קדושה אף לספר התרומה והוא כעצץ נקוב של עכו"ם המונח בקרקע ישראל שהגידולים כגידולי ישראל משום שיש להן יניקה מקרקע הקדושה בקדושת הארץ (חז"א סי' כ"א סק"ט, בית דוד קונ' מצות התלויות בארץ אות ג' ובהעל).

הערמה או קנין גמור

טו. סמיכות דעת. הרבה פוסקים טוענים שיש חסרון גמור בגמירת דעת, שהרי ברור הוא שאין הקונה והמקנה מתכוונים לקנין אלא כטכס בעלמא, שהרי אין המקנה מסכים למכור שדהו כלל אחרי שעמל ויגע הרבה להשיגו, כ"ש כשגוף אחד מקנה את כל שדות וקרקעות בא"י בשליחות אפילו כשיש הרשאה חתום מבעלי השדות, שהרי לא בקלות כזה מוכר אדם את שדהו או את ארץ ישראל כולו, ובשעתו של ההיתר היו אולי רק כמה שדות שכל אחד מכר לגוי בעצמו, אבל כשהוא מכירה כללית לכל א"י, פשוט הוא שארץ ישראל אינה למכירה..

היסטורית 'היתר מכירה'

א. גאוני עולם כבר דנו על דין 'היתר מכירה' לגבי עבודת קרקע וכן על הדין של פירותיהן, והרבה כבר נכתב עליו, ולא באנו כאן שוב לדון עליו שהרי כל הרבנים גאוני עולם החרדים לדבר ה' כבר פקפקו על יסודו דאז, ונמנו וגמרו שאין על מה לסמוך כלל ואין המכירה חלה כלל וכלל (הבית הלוי ח"ג סי' א, הנצי"ב משיב דבר סוף ח"ב, הרידב"ז הק' להל' שביעית, החז"א סי' כ"ד, רבני עיה"ק ירושלים, ועוד).

ב. רק כדי להסביר לציבור הרחב המושג ושיבינו את יסודו, נפרט כאן כמה הרכבי יסוד ההיתר וריבוי צדדי האיסור כגדר הפרוץ על העומד, בפרט בזמנינו שהמציאות השתנה לגמרי מהרבה בחינות (אות י"ט), וכן נברר איך הדין בפירות שבאו לידו ע"י 'היתר מכירה' (אות ל"ב).

מפני פיקוח נפש

ג. לפני 135 שנה, שהוא לפני 19 שמיטות, ערב שנת השמיטה תרמ"ט מיד אחר ההתיישבות החרדים בא"י תיארו כמה מבני א"י לרבני הגולה שיש דחקות עצומה בתוך הישוב, והיבוא מחו"ל נדיר, ויש רעב בארץ וכמה מאות אנשים ימותו ל"ע אם לא ימצאו פתרון, ממילא כמה רבנים מווארשא ובראשם רבי יצחק אלחנן מקובנא יצאו להתיר למכור שדותיהם לנכרי, ולעשות כמה עבודות בקרקע ע"י פועלים נכרים וליהנות מפירותיהם, וביססו ההיתר על כמה נקודות הלכתיות (שהובאו בס' שמן המור) וכמו שנבאר, ומאז כל שמיטה ושמיטה ממשיכים כמה עם אותו היתר כדי לפתור את 'הבעיה' של שמיטה ועובדים הקרקעות כרגיל, עד שנשאלת השאלה 'מה ענין שמיטה אצל הר סיני?'

ד. והאמת הוא שגם אז הכירו הרבנים שנכנסים לפירצה דחוקה ורק עקב המצב שהבינו שהוא קרוב לפיקוח נפש בקהילות ישראל סמכו ע"ז כמפורש בדבריהם, אלא שבמשך השנים השתנה המצב לגמרי בין הדחקות ובין צדדי תוקף המכירה, ולכן כהיום, אין כל סיבה להצדיק 'היתר מכירה', ואדרבה, עלינו לראות השמיטה 'כהזדמנות' לעשות מצוה ולשמור את התורה כרצון ה' - לא 'כבעיה', כי יש לנו תרי"ג 'מצוות' - לא תרי"ג בעיות!

מבוא הלכתי ל'היתר מכירה'

קרקעות גוים בזמן הזה

ה. אין קדושה. כשיש קרקע בארץ ישראל השייך לגוי, נחלקו הראשונים אם בזמן הזה יש קנין לגוי בא"י להפקיע מקדושת הארץ, ויש שיטה יחידה הס"ל שבזמן הזה אחר חורבן בית שני אפשר שארץ ישראל דינה כסוריא ויש קנין לגוי להפקיע מקדושתה, ולדעתו אם קונה פירות בשנה רגילה משדה של גוי ומירחן ישראל פטורים הפירות מתרומות ומעשרות, וכן מותרת עבודת קרקע בקרקע של גוי בשנת השמיטה (ספר התרומה הל' א"י).

ו. יש קדושה. אבל נחלקו עליו כל הראשונים והאחרונים וס"ל שאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מקדושת הארץ, ולכן פירות שגדלו בקרקע בבעלות עכו"ם בשנה רגילה ומירחן ישראל חייבין בתרומות ומעשרות, וה"ה שאסור לעבוד בקרקע זו בשביעית [ואם הגוי עבד בשדה וגידל פירות, האם חל על פירותיו קדושת שביעית, כבר נחלקו הפוסקים הב"י והמב"ט וכבר כתבנו על זה (גליון 237)] (רמב"ם פ"י תרומות ה"י, מהר"י קורקס, כס"מ, טור וש"ע י"ד סי' של"א ס"ג, רמ"א שם סי"ט, חז"א סי' כ').

טז. וכן אין הגוי הקונה את כל השדות בא"י מעלה על דעתו שהוא אכן קונה את א"י, ואין לו שום צד לשלם המחיר המלא באם ירצה לקנות.

עבודת הקרקע ע"י נכרי

יז. ע"י ישראל. היתר עבודת ישראל בשדה של נכרי הוא רק לדעת ספר התרומה (הנ"ל אות ה') הס"ל שיש קנין לגוי בא"י להפקיע מקדושת הארץ, וכשאין בו קדושה מותר לישראל לעבוד בו, אבל לפי מה שהבאנו שכל הפוסקים נקטו שלא כספר התרומה, פשוט הוא שאסור לישראל לעבוד עבודת הקרקע אפילו בשדה של גוי ממש, כל שכן כשהמכירה לא חל כלל.

יח. ע"י נכרי. אם העבודות נעשות ע"י נכרי בשדה של נכרי, אע"פ שישאר מצווהו לעשותם, יש מקום להתיר עכ"פ מלאכה מדרבנן משום אמירה לנכרי בשדה של נכרי במקום צורך גדול כדין שבות דשבות, אבל כשישראל עומד על גביו ומצווהו לעשותו הרי הוא חמור טפי, ועכ"פ בשעת הצורך גדול, היה מקום להתיר, עכ"פ באופן שהמכירה אכן חל.

יסוד היתר מכירה וההשתלשלות

בשנת תרמ"ט

יט. ההיתר מכירה מתחילה בשנת תרמ"ט היה מבוסס על ההנחה שהמצב בישוב היה עד כדי פיקוח נפש של מאות נפשות, ולכן נכנסו כמה גדולים בפריצה דחוקה למצוא היתר ובגדר הוראת שעה לאותו שנה, והיה מבוסס על כמה תנאים כמפורש בדבריהם (הודפס בס' מעדני ארץ סי' א' אות ז').

כ. תנאי ההיתר. א. שהעבודות יעשו ע"י עכו"ם (אות ה"י). ב. מכירה לזמן (אות ט') שהיה לשנתיים, ג. לישמעאלי (אות י"א), ד. בצירוף דעת ספר התרומה שהוא דעת יחיד (אות ה'), ה. במצב של פיקוח נפש.

במשך השנים

כא. בכל משך השנים אחרי זה, שינו ותיקנו יסוד המכירה והשתדלו לעשותו באופן המועיל יותר, כגון בשנת תרנ"ו חששו על איסור 'לא תחנם' ולכן לא מכרו עצם הקרקע, רק מכרו האילנות ושכבה העליונה של הקרקע (אות י"ג), ובשנת תר"ע סידרו מכירה לזמן (אות ט') וגם מכירת האילנות ע"מ לקצוץ (אות י"ג) ובאופן שהנכרי לא יקצוץ האילנות אז ממילא חל רק המכירה של הקרקע לזמן, ונמצא ששוב נכנסים לשאלות של איסור מכירת קרקע לנכרי (אות ח'), וכן הלאה עם כל תיקון נכנסו לעוד פירצות דחוקות כדי להתיר ולהפקיע חובת שמירת שמיטה בא"י.

לפני ואחרי קום המדינה

כב. חילוק גדול אנו מוצאים לפני ואחרי קום המדינה, שהרי לפני קום המדינה שא"י היה תחת שלטון וכבוש בין כך ביד נכרים והארנונה והמסים היה שלהם ורוב שדות היו של הנכרים, בזה יצאו ההיתר תחילה לסמוך על מכירת קרקע לנכרי כמבואר במקור ההיתר (שמן המור).

כג. לאחר קום המדינה. אבל לאחר קום המדינה, שרוב שטחים שייכים לישראל, ומשלמים ארנונה ומיסים להמדינה, א"כ אין שום יסוד להתיר מלאכות במכירת האדמה מפני קנין הנכרי שאינו אלא זמני, ואפילו רבנים מטעם חששו לזה (כמו שהובא בשמיטה כהלכתה קוב' היתר מכירה לנכרי).

הערמה בעלמא

כד. מכירה תוקף ע"פ חוק. בשנות השמיטות האחרונות, מתקנים נוסח סטר המכירה שיהיה גם תוקף ע"פ חוק, שהרי כשאנו בר תוקף ע"פ חוק המדינה פשוט שהמכירה חוכא ואטלולא, אבל גם ע"פ חוק צריך להיות קרקע רשום בטאבו כדי שיהיה בעלות גמורה עליו (חזו"א סי' כ"י), ולמעשה הם לא רושמים את הקרקעות שנמכרו בטאבו ע"ש של הקונה, ולכן שוב נמצא המכירה מגוחכת.

כה. מכירת השנה. השנה תשפ"ב נמכר א"י ע"י מנהל מקרקעי ישראל והרבנות לנכרי בשם מר 'וסלי שמידט' [Mr Wesley Schmidt] שאגב אינו נשמע כשם ישמעאלי (לעיל י"א) אלא שם אשכנזי. [ומרוז שמיטה בשמו...]. ומובן שאחרי שנשפך כ"כ הרבה דם בהילחם על א"י להוציאו מהישמעאלים, אינה ראוי מצד האידיאולוגי למכור ככה בקלות שוב לישמעאלי.

כו. הסכום שנמכר א"י בשמיטה הקודמת הוא 125,000,000,000 ש"ח [במיליון, מאה עשרים וחמשה מיליארד ש"ח], ובפועל שולם רק סך 2000 ש"ח [במיליון אלפיים ש"ח] על החשבון. האם יש איזה בנק שיתן משכנתא לסכום כזה, והאם יש צד גם רחוק שיוכל לזיזם את עסקת השנה?

כז. ומן הפחד שאולי לא ימכור א"י חזרה לאחר השמיטה, וגם מהחשד שאולי מדינה ערבית עשירית יקנה המדינה מהנכרי, יש סעיף בחוזה המכירה, שאם במדה הנכרי אינו מוכר א"י חזרה לרשות המקרקעין בסוף השנה, יבטל המכירה למפרע וכאלו לא נמכר, ויצא מזה שבעלי השדות עברו באיסור גמור בלי שום תוקף מכירה כלל. האם אין לך הערמה וחוכא יותר מזה.

למעשה

כח. אין כאן פיקוח נפש. גם יש לציין שכל ההיתר היה מבוסס על חשש פיקוח נפש שמא ימותו מאות נפשות, והיום אין שום מצב של פיקוח נפש בשמירת שמיטה, וגם לא התירו אז אלא עבודה ע"י נכרי, לא עבודה ע"י ישראל כמו שעושים היום ר"ל.

כט. עצות אחרות. וכן אפשר להרבות ייבוא של יבול חו"ל וכדומה, כך שלא יהיה רעב, ואפשר לרשויות לחלק מלגות והבטחת הכנסה לחקלאים שחסר להם בשנת השמיטה, ולכן אין שום עוני או פיקוח נפש ת"ל.

ל. מכל הנ"ל אנו רואים היום כמה מגוחך כל יסוד המכירה, ואין שום תוקף למכירה, ואין זה משנה כי זה הוא מבחינת הלכות קדושת הארץ.

לא. הסכמת גדולי הפוסקים. ולכן הסכמת גדולי הפוסקים הוא שאין לסמוך על היתר מכירה כלל וכלל (ש"ת מנחת יצחק ח"ח סי' צ"ו, אור לציון הק' לשביעית ובשם ר' עזרא עטייה, הגר"ש"א, הגר"ש וואזנר, הגר"נ קרליץ, שיח השמיטה עמ' ע"ד, ראב"ד ירושלים, ועוד)

דינים של פירות היתר מכירה בזמנינו

ירקות

לב. ירקות שגדלו ונלקטו בשביעית, אם הם משווקים ע"פ היתר מכירה, מאחר שכל הפוסקים שללו את היתר מכירה, אסורים הם באכילה מדין 'איסור ספיחים' (עי' גליון 236 אות ל"ח) ולכן אסור להעבירם לאחר, ובאותו זמן גם אסור להפסידם שהרי חל עליהן קדושת שביעית, ולכן צריך להניחם בפח שמיטה עד שירקבו מעצמן (עי' משי"כ גליון 243 אות י"ב והלאה).

פירות

לג. פירות אין עליהן איסור ספיחים (גליון 236 אות ל"ט), ולכן פירות של 'היתר מכירה' אינם אסורים מעיקר הדין, מ"מ דינן כשמור ונעבד' מאחר שלא הפקירו אותן ונעבד בהן עבודות אסורות, וטוב להחמיר, ומנהג ירושלים שאין אוכלים פירות שמורות אלא אם הוא שעת הדחק או לצורך חולים זקנים וחלשים (ש"ת מנחת יצחק ח"ח סוף סי' צ"ה).

לד. מ"מ אין לקנות לכתחילה פירות ע"פ היתר מכירה' שהרי הוא מסייע לידי עוברי עבירה, שקנייתן גורמת לכך שחקלאים אלו ימשיכו בעבודתם בדבר היתר שלא חל.

לה. קנה בטעות. אדם שקנה בטעות יבול של 'היתר מכירה' וכשהלך לביתו שם לב שכתוב על הקופסא המילים 'היתר מכירה', מותר לו להחזיר המוצר לחנות ולקבל ממונו בחזרה ואין בו משום איסור סחורה, שהרי כל הקנין היה בטעות והמכר לא חל בכלל (הגר"ב ראקאוו, גאב"ד גייטסהעד), וגם אין בו משום 'לפני עור' בזה שמחזיר האיסור לחנות, שהרי הוא רק כמציל את שלו (ספר הרימו מכשול סי' ל"ו).

יין

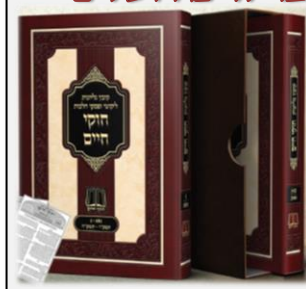
לו. מצוי הוא מאוד שבטעות יכול אדם לקנות יין של 'היתר מכירה' שהרי לבקבוק יש תווית זהה משנה רגילה, רק מאחורה ליד ההכשר כתוב באותיות קטנות 'היתר מכירה', ועל כל אדם לזהר מאד כשקונה יין שלא יהיה של 'היתר מכירה', וכן הוא בכל דבר שקונה, כגון שיש אריזות של ציפ"ס תפוז"א עם כיתוב בקטנה 'היתר מכירה'.

לז. קידוש על יין של היתר מכירה. אדם שעשה קידוש על יין של 'היתר מכירה', אם הוא מקפיד על 'שמור ונעבד' (אות ל"ג) אז מאחר שהוא לא יכול לשתות היין, ידי קידוש גם לא יצא, אבל אם הוא מקיל על 'שמור ונעבד' ושותה היין, גם יכול להוציא אחרים ידי קידוש אע"פ שהם כן מקפידים על 'שמור ונעבד' (מגדנות אליהו ח"ד סוף סי' י"ז).

המתארח אצל מי שסומך על 'היתר מכירה'

לח. אין לאכול אצל אחד שסומך על 'היתר מכירה' אפילו בדיעבד, ואפילו אם המתארח הכין יבול שאין עליו חשש שביעית, כל שיש בליעות של היתר מכירה בכלי בישול אין לאכול (מור"ב שו"ת שבט הקהתי ח"ה סוף סי' קמ"ג), ומ"מ אם אין חשש בליעות והוא שומר תו"מ אינו נחשב כחשוד על השביעית ומותר לאכול מכליו (שם).

"כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"

יחובה בכל בית'

מתוך הסכמת בעל שבט הקהתי

הגאון רבי שמאי גראס:

"ראוי שימצא הקובצים בכל בית, ויקבעו כל המשפחה לימוד מתוכם כספרי יסוד של הלכה לדעת המעשה אשר יעשו..."

להשיג בחנויות המובחרות בא"י,

ובחדר הוראה, רח' מנחת יצחק 20